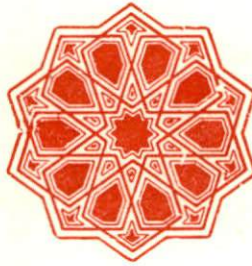

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVI

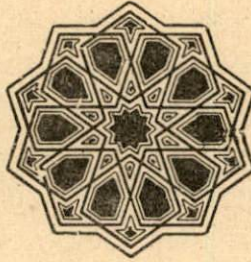
Makalelerin sorumluluđu yazarlarına aittir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVI

İSLAMÎ TÜRK EDEBİYATINDA 'ÜKKÂŞE HİKÂYESİ

Doç. Dr. M. Esad COŞAN

Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış manzum veya mensur dinî hikâye ve destanların kültür tarihimizde mühim bir mevkiî vardır. Halkımızın bugünkü inanç, zihniyet, davranış ve zevklerinin oluşmasında, onların rolü ve payı büyük olmuştur. Onlara vâkif olmadan, köylü, kentli, halkımızın iç dünyasını iyice ve doğru olarak tanımak ve açıklamak mümkün değildir. Ayrıca, bu sâfi ve samimî mahsuller, çoğunlukla sevimli ve tath olup asırlardır halkımızca okunagelmıştır; içlerinde hâlâ zevkle okunabilecek evsafa olanları bulunmaktadır.

Konuları islâmî – dolayısıyla de Arap ve İran gibi, diğer İslâm milletleriyle müşterek – olan bu hikâyeleri ecdadımız, tercüme, nakil, tebdil ve ilâve suretiyle millî edebiyatımıza mal etmiş; halkın tarihî, dinî, edebî bilgi ihtiyacını karşılamak ve bediî, hamasî, dinî duygularını ve merakını tatmin etmek yolunda ve müslümanlığı yayma veya kökleştirme vasıtası olarak kullanmıştır.

Bahis konusu hikâye ve destanlar çok kere, – diğer öğretici mahiyetteki dinî eserler gibi – akşam toplantılarında, uzun kış gecelerinde “meclis-meclis” okunagelmış olmalıdır. Hattâ manzum olanların makam ve nağme ile söylenmesi de kuvvetle muhtemeldir. Nitekim bazılarının mevlid kitaplarına ilâve edilmeleri bunu gösterir.

Kesik Baş Destanı, Ejderhâ Destanı, Güvercin Hikâyesi, Geyik Hikâyesi, Hatun Destanı, Fatıma Destanı... gibi¹ bu tarz dinî edebiyat mahsullerinden biri de 'Ükkâşe hikâyesidir.

'Ükkâşe hikâyesi, bu yazımızda göstereceğimiz gibi, edebiyat tarihimizde, değişik şahıslar tarafından, farklı zamanlarda tekrar tekrar kaleme alınmış bulunuyor. Demek ki şairlerce beğenilmiş, halktan da rağbet görmüştür. Önceleri kısas-ı enbiya, siyer, hadîs kitapları içinde

¹ Bunlar ve benzeri eserler için bk. meselâ: Kocatürk, Vasfı Mâhir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 143-166, 192 v.s.

iken, daha sonraları çeşitli mevlid kitaplarının yazma ve basma nüshalarına eklenerek günümüze kadar gelmiştir.

HİKÂYE'NİN KONUSU:

‘Ükkâşe² Hikâyesi’nin konusu kısaca şöyledir:

Hz. Muhammed a.s., hayatının son günlerinde, hasta haliyle odasından Mescid-i Nebevî’ye çıkar. Artık dünyadan ayrılma zamanının yaklaştığını imâ ile; kimin kendisi üzerinde bir hakkı var ise gelip hemen istemesini, hesabı ahirete bırakmamasını tekrar tekrar söyler. Bunun üzerine yaşlı ‘Ükkâşe r.a. kalkarak, bir savaş dönüşünde Hz. Peygamber’in, bineğine salladığı (kamçı veya) sopanın kazâra kendisine çarptığını bildirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber aynı şekilde, kısas yoluyla ‘Ükkâşe tarafından kendisine vurulmasını emreder. Sahabenin ileri gelenleri, Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin r.a. kâh yalvararak, kâh tehdid yollu, bu işi yapmamasını ‘Ükkâşe’ye söylerler. Fakat hem Hz. Peygamber, araya girenlere mani olur; hemde o kısastan vaz geçmez.

Mescidin içi hüüzün ve heyecan dolmuştur: ‘Ükkâşe, nasıl olup da Allah’ın sevgili kulu ve resulüne vuracaktır?!

Hal böyle iken ‘Ükkâşe ikinci bir talep daha ortaya atar ve:

“— Ey Allah’ın elçisi! Sizin bana vurduğunuzda benim sırtım açık ve çıplaktı, binaenaleyh sizin de sırtınızı açmanız gerekir” der.

Kalabalığın heyecan ve kızgınlığı bir kat daha artar, mescidin içi feryat ve hıçkırıklarla dolar. Hz. Peygamber sırtından örtüsünü sıyrır. ‘Ükkâşe elinde kamçı beklemektedir; fakat vurmaz Hz. Peygamber’in sırtına sarılır; yüzünü, gözünü onun, “*mühr-i nübüvvet*”³ denilen, keklük yumurtası kadar olan kabartılı ben’ine sürer. Bütün yaptıklarını, bu mübarek işâreti görmek için yaptığını söyler. Bunun üzerine kendisinin cennette Resulullah ile komşu olacağı müjdelenir; o da bahtiyar ve memnun yerine döner...

2 Arapçada (ükkâş, (ükkâşe, (ükâş ve (ükaşe şeklinde, şeddeli ve şeddesiz, yuvarlak t’li ve t’siz olarak geçen kelime aslen, “hamle eden, sarmaşan, bağlayan...” demektir; buradan alınarak sarmaşık, dişi örümcek, örümceğin ağı ... manalarına kullanılmıştır. (Bk. Mütercim Âsım Ef., *el-Ukyanus fi Tercemeti’l-Kamus*, 3 ciltlik 1250 İstanbul baskısı II/339).

Kelime Arapçada erkek adı olarak da geçer. Türkçemizde ötresi, Farsça tesiriyle (ö) gibi okunarak ve müenneslik alâmeti olan t’si atılarak; “Ökkeş” şeklinde ve bilhassa Güney-Doğu Anadolu ahalisi tarafından da aynı şekilde erkek adı olarak kullanılmaktadır.

3 Mühr-i nübüvvet denilen bu et beni hakkında pek çok rivayet mevcuttur. Bk. msl. Ebû İsa Muhammed et-Titmiş, *Şemâ’il*, 2. babı.

Görüldüğü gibi bu hikâyede heyecan unsuru boldur; sonuç, okuyucunun karşısına ansızın ve umulmayacak bir tecelli ile çıkmaktadır; vak'alar dokunaklı tasvirlerle elverişlidir. Ana fikir olarak, Allah'ın şerefli ve sevgili kulu olmasına rağmen Hz. Peygamber'in, kul hakkını ödemeğe ne denli önem verdiğini ortaya koymakta; ayrıca bütün Ashab'ın Hz. Peygamber'i ne kadar içten sevdiğini sergilemektedir ... Bütün bunlar hikâyenin sevilmesini izah edici unsurlar olsa gerek.

HİKÂYENİN KAYNAĞI VE SİHHATI:

'Ükkâşe hikâyesinin edebiyatımızdaki bazı rivayetlerinde, onun, İbn 'Abbâs r.a.'dan nakl edildiği tasrih edilmiştir. Hikâyenin kendisinden de 'Ükkâşe'nin, ashab-ı kiramdan maruf ve muteber bir kimse olduğu aşikâr olmaktadır. Biz bu noktalardan hareketle 'Ükkâşe adını taşıyan sahabîleri ve çeşitli dinî eserlerdeki "vefat-ı Nebi a.s" ve "mühr-i nübüvvet" bahislerini dikkatle araştırdık ve güvenilir kaynaklarda⁴, bu hikâyenin anlattığı hadiseyi bulamadık. Nihayet İbn el-Cevzî (h. 510-597/m. 1116-1200)'nin *Mevzû'ât*'ında, Türk edebiyatındaki şekline oldukça yakın bir rivayeti elde ettik⁵. İbn el-Cevzî bu hikâyeyi tafsilatlı olarak ve Muhammed b. 'Abdî'l-Bâkî b. Aḥmed - Aḥmed b. Muḥammed el-Ḥaddâd - Ebû Na'ım Aḥmed b. 'Abdî'llâh el-Ḥâfız - Süleymân b. Aḥmed - Muḥammed b. Aḥmed b. el-Berâ - 'Abdü'l-Mün'ım b. İdrîs b. Sinân - Onun babası (yani İdrîs) - Vehb b. Münebbih rivayet zinciri ile Câbir b. 'Abdillâh r.a.'dan ve İbn 'Abbâs r.a.'dan naklederek kaydediyor ve rivayetin sıhhati hakkında şu hükmü veriyor:

"Bu, vukuu imkânsız, uydurma bir hadîstir - Allah onu uydurmanın cezasını versin ve; böyle soğuk bir halt ile, Resulullah s.a.s ve sahabe r.a.'a yakışmayan sözler isnad ederek, şeriat-ı İslâmı kötöleyen o kimseyi hayırdan mahrum eylesin -. Bu rivayeti uydurmakla itham olunan kişi rivayet zincirindeki 'Abdü'l-Mün'ım b. İdrîs'tir ki Aḥmed b. Ḥanbel r.h.a.: "*Bu kişi Vehb'den yalan haber uydururdu*" der. Yahye: "*Yalancı, habîs bir kimsedir*"; İbn el-Medîni ve Ebû Dâvûd: "*Sika (güvenilir) değildir*"; İbn Hibbân: "*Onunla ihticac (vesika ve delil getirmek) uygun değildir*"; ed-Dârakuṭni: "*Hem o, hem babası âlimler tarafından terk olunmuş kimselerdir*" ... dediler." (Buḥârî'nin de bu kanaatlerde olduğu eş-Şifâ şerhinde belirtilmiştir).

4 Baktığımız kaynakların bazıları: İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ı; *Hilyetü'l-evliyâ, Şaḥîḥ el-Buḥârî*, çeşitli şemâil kitapları, *el-Bidâyetü ve'n-nihâye, el-İşâbe, Üsdü'l-Gâbe, Târiḥ eṭ-Taberi v.s.*

5 Bk. İbn el-Cevzî, *Kütübü'l-Mevzû'ât* I/295-301. Burada kamçı yerine, uzun ince çomak (kaḫîb) kelimesi geçiyor, ve mühr-i nübüvvetten bahsedilmiyor. Resulullahın sırtını değil karnını açtığı söyleniyor v.s.

İbn el-Cevzi'nin bu hükmüne rağmen, Hz. Peygamber a.s. hakkında, mevsuk rivayetlere dayanılarak yazıldığı için çok beğenilen ve ciddi bir kaynak olan *Kitâb eş-Şifâ*'da, Kadı 'İyâz, bu rivayetin birkaç cümlesini - Resulullah'ın ince adalet vasfını ispat sadedinde - delil olarak zikretmiştir. Şöyle ki:

“Ükkâşe, Hz. Peygamber s.a.s'e şöyle dedi:

— Beni çomakla vurmuştun; bilmem ki bu vuruş kasden mi idi, yoksa deveye mi vurmak istemiştin?

Bu söz üzerine Hz. Peygamber s.a.s. ona şöyle cevap verdi:

— Resulullah'ın sana kasden vurduğu zannına sapmak suretiyle büyük bir hataya düşmenden seni Allah'a şimdendirim⁶.”

Demek oluyor ki çok ciddi ve müdekkak bir âlim olan Kadı 'İyâz 'Ükkâşe r.a.'a bir çomakla vurulma hadisesini, dolayısıyla bizim üzerinde durduğumuz hikâyenin bazı kısımlarının doğruluğunu ve vukuunu kabul ediyor.

Biz İbn el-Cevzi'nin kaydettiği uzun rivayeti dikkatle inceledik. Bu parçanın sonu ve Hz. Peygamber'in vefatı ile ilgili kısmı, uslûp bakımından, başı, yani Ükkâşe hikâyesi kısmından çok farklı ve iğreti görünüştedir. Yani zannımızca, haberin bazı kısımları muhtemelen doğrudur. Uydurmacı şahıs, sahîh bazı rivayetleri esas alıp, onu kendi yalan ve ilâveleriyle genişletmiş olabilir. İbn el-Cevzi'nin, rivayeti tenkit ederken kullandığı “bu soğuk halt: *et-Tahlîl el-bârid*” ifadesi de böyle bir karıştırmayı îma ediyor gibidir.

Bu müşahedelere dayanarak biz rivayetin külliyyen yalan ve uydurma olmadığı, bazı kısımlarının bir esasa ve gerçeğe dayandığı ihtimalini varit görmekteyiz.

‘ÜKKÂŞE’NİN KİMLİĞİ

Bahis mevzuu hikâyenin kahramanı 'Ükkâşe'nin kim olduğu, babasının adı, kabilesi... rivayetin kendi içinde açıkça belirtilmiş değildir. Sadece yaşlı bir kimse (şeyhün kebîr) olduğu tasrih edilmiştir.

eş-Şifâ' adlı kitabı şerh eden 'Ali' el-Ķârî, onun adını 'Ukkâşe b. el-Mihşan el-Esedî olarak veriyor⁷.

6 el-Ķâzî 'İyâz, *Kitâbu eş-Şifâ bi-ta'rifî hukûkî'l-Muşafâ* 3. Kısım, 2. bab, 8. fasıl sonu; izahı için bk. 'Ali el-Ķârî, *Şerh eş-Şifâ* II/364, 365, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1308.

7 *Şerh eş-Şifâ* II/363.

Bu 'Ükkâşe b. el-Miḥşan, çok maruf ve önde gelen bir sahâbîdir. Benî Esed kabilesinden ve Medîne'ye ilk hicret etmişlerden (*el-muhâ-cirün es-sâbikün*) idi. Baştan beri bütün cihadlara (Bedir, Uhud, Hendek, v.s) katılmış, seriyelere kumandan olarak tayin edilmiş, Resulullah'ın sevgisine ve müjdesine mazhar olmuş, cennete hesaba çekilmeden (*bi-ğayri hisâb*) girecek 70.000 kişiden birisi olduğu kendisine Hz. peygamber tarafından söylenmiş bir kimseydi. Yüzü çok güzeldi. Hz. Peygamber'in vefatında 44 yaşlarında olduğu kaynaklarda belirtiliyor. Ebû Bekr r.a. hilafeti zamanında *Ridde* olaylarında Tulayha b. Hüveylid el-Esedî adlı yalancı tarafından şehit edilmiştir.

Ebû Hüreyre ve İbn 'Abbâs, ondan hadis rivayet etmişlerdir ki bunları üç büyük hadisci, koleksiyonlarında kaydetmiştir⁸. İsmi şeddesiz olarak Ükkâşe şeklinde de kullanılır.

'Alî el-Kârî'nin belirttiği bu 'Ükkâşe b. el-Miḥşan'ın bizim hikâyemizin kahramanı olması, hikâyenin anlatım tarzı ve kahramanın tavrı bakımından biraz şüpheli gibidir. Bir kere, ondan meşhur bir kimse olarak değil de, "kendisine Ükkâşe denilen bir adam" tarzında bahsediliyor. Ayrıca kaynaklar tarafından Hz. Peygamber a.s.'ın vefatında 44 yaşında olduğunun belirtilmesi de "yaşlı, ihtiyar bir adam" tarifine aykırı düşüyor. Acaba bu Ükkâşe, meşhur 'Ükkâşe b. el-Miḥşan'dan daha başka biri olamaz mı? Bu nokta düşünülmeğe değer.

Nitekim biz Farsça yazma bir *Kısas-ı Enbiyâ* kitabında⁹ kahramanın adının 'Ükkâşe b. el-Hâris olarak kaydedildiğini bulduk. Yalnız, bu değişik kaydın kaynağı maalesef belli değil. Üstelik bu *Kısas-ı Enbiyâ* kitabının diğer yazma nüshalarında bu kayda yer verilmemiş. Ayrıca Ashab-ı Kiram'ı anlatan biyografi kaynaklarında bu isimde bir sahâbî de göremedik. Böylece, konunun bu yönü karanlıkta kaldı.

TÜRK EDEBİYATINDA 'ÜKKÂŞE HİKÂYESİ:

'Ükkâşe Hikâyesi, incelemelerimize göre, edebiyatımızda defalarca ele alınmış, muhtelif şairlerce nazma çekilmiş bulunuyor. Bunların tespit edebildiklerimizi tarih sırasıyla aşağıda tanıtmaya çalışacağız.

8 'Ükkâşe b. el-Miḥşan için bk. *Üsdü'l-Gâbe* IV/2-3; İbn Sa'd, *Kitâb et-Tabakât el-Kebîr*, Leiden baskısı II (1 kısım) s. 5 (9. satır), 58 (13), 61 (12), 118 (21); III (1. Kısım) 62 (24), (2. Kısım) 36, 37 (2,5); IV (1. Kısım) 77 (17) ve Hayre'd-dîn ez-Ziriklî, *el-A'qâm* V/43; *el-İşâbe t.* 5634 ve Ş. Sami, *Kâmûsu'l-a'qâm* V/3166 v.s. Bu sahâbî bilhassa "Sebekake 'Ükkâşetü... hadisi dolayısıyla meşhur olmuştur. Bu hadis için bk. *er-Ravzu'l-unf* II/73, Mısır 1332; *Keşfu'l-Hafâ*, I/448 Mısır 1351.

9 İst. Süleymaniye Ktp. Lala İsmail kısmı No. 364, vr. 266a. Eserin istinsah tarihi yoktur,

1. En Eski Kayıtlar:

Kütüphanelerdeki yazma eserler üzerinde çabşırken Ükkâşe hikâyesi ile ilgili bazı mühim ibarelere tesadüf ettik. Edebiyat tarihimizin, eserleri nadir olan devirlerine ait olduğu için, kıymetli bir vesika sayılması gereken bu ibareler, Farsça bir *Kıssa-ı Enbiyâ* nüshasında¹⁰ şöylece geçiyor: (vr. 169h)

درین جا حکایتِ عکاشه و تازیانه و دیدنِ مهرِ محمد رسول الله و بوسیدنِ مهر و حرام شدنِ آتشِ دوزخ و ان مجمع آورده اند تا خواننده نگوید که نویسنده مقصر بوده است. کاتب این قصص بسا وفات که گفته از تازی و پارسی و ترکی از نظم و نثر مطالعه کرده است إلا آنچه مخ سخن است اینجا نوشت:

... و فاطمه گریبان بدرید. اینجا [...] فقیه بترکی خوش میگوید:

کو کا دُشدی تهنیت
یرکنا کلدی تغزیت
بنداً اولو مصیبت
آرق قچن بلغیسا

Tercümesi:

Bu mahalde, 'Ükkâşe Hikayesi, kamçı, 'Ükkâşe'nin mühr-i nübüvveti görüp öpmesi, cehennem ateşinin ona haram olması ve o toplandı ... [anlatılmak gerekirdi], ta ki okuyucu, "müellif burada kusur etmiş, kısa kesmiş demesin". Bu *Kıssa-ı Enbiyâ* kitabının kâtibi (yani müellif kendi), Arapça, Farsça ve Türkçe, manzum ve mensur, pek çok vefat-ı Nebî kitabını okumuş incelemiştir. Sözün özü ne ise buraya yazdı.....

.... ve Fâtıma r.a. (babası Hz. Muhammed'in vefatına üzüntüsünden) yaka yırttı....

10. *Kıssa-ı Enbiyâ*, Farsça, muhtemelen İshak b. İbrâhîm b. Ebî Mansûr b. Halef el-Müzekkir en-Nisâbüri'nin telif eseri, İst. Süleymaniye Ktp. Fatih 4449 ve Lala İsmail 364 ve Türkçe tercümesi: Hacı Mahmud 4329 v.s.

Bu makamda [...]'' Faikîh Türkçe ne güzel söyler:

Gök [k]e düşdi tehniyet
Yirge keldi ta'ziyet
Bundan ulu müşîbet
Ayruk kaçan bolgaya.

Bu çok mühim satırlar h. 693/1294 m. yılı Tevbe ayı'nın (cumâ-dâ'l-ülâ) 16'sında cuma günü yazılışı (istinsahı) tamamlanan Fatih 4449 nüshasında bulunuyor. (Eserin diğer nüshası tarihsiz olup bu satırlar onda mevcut değildir). Bu kayıtlardan, edebiyatımızda bu erken tarihlerde, Hz. Peygamber'in vefatı ile ilgili (ve dolayısıyla o günlere ait bir olay Ükkaşe hikâyesinden de – büyük bir ihtimalle – bahseden) bazı eserlerin mevcut olduğu ortaya çıkıyor. Burada bir dörtlüğü verilen o eserin, 13. asra ve belki de daha öncelere ait olduğu söylenebilir.

2. Hatîb-oğlu Muhammed'in nazmettiği şekli:

'Ükkâşe hikâyesini, 15. asır Osmanlı âlim ve şairi Hatîb-oğlu Muhammed (ki Fatih devri büyük müderrisi, meşhûr Hatîb-zâde Muhyi'd-din Efendi'nin babasıdır) de ele almış ve 829/1425'te tamamladığı, 100 hadîs ve 100 hikâyeden müteşekkil olan *Ferah-nâme* adlı eserine, 97. hikâye olarak dahil etmiştir¹². (Metni makalemizin sonunda)

3. 'Ârif'in Mevlidi içinde bulunan şekli:

'Ükkâşe hikâyesi, mevlid kitabı nazmetmiş şairlerden 'Ârif'in 842/1438'de telif ettiği eseri içinde de bulunmaktadır¹³.

4. Yazıcı oğlu Muhammed'in nazmettiği şekli:

Ükkaşe hikayesi, Yazıcı oğlu Muhammed (ö. 1451) tarafından da *Muhammediye* adlı meşhur eserinde nazma çekilmiştir¹⁴. Bu eserin telif tarihi 853/1449'dir. Müellif hattıyla nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Md. 431/A'dadır.

11 Bu güzel ve önemli manzumenin şairinin ismi, maalesef yazmada kazanmış ve silinmiştir. Eğer isim mevcut olsa idi Türk edebiyatı için mühim bir şahsiyeti teşhis etmiş ve tanımsız olacaktık.

12 Hatîb-oğlu Muhammed, *Ferah-nâme* ve nüshaları hk. bk. Coşan, M. Esad, *Hatîboğlu Muhammed ve Eserleri*, basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1965.

13 Bunun metni için bk. Kocatürk, V.M., *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 262-263. Kütüphanelerde 'Ârif'in Mevlidine ait çeşitli nüshalar bulunmaktadır. Bunlar için bk. Pekolcay N., *Süleyman Çelebi'nin mevlidi* neşri (1980); ve orada gösterilen kaynaklar.

14 Bk. Kocatürk, V.M., *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 278-281; Çelebioğlu, Dr. Amil, *Muhammediye* 2 cilt. Tercüman 1001 Temel Eser Serisi No. 55-56, II/s. 372 vd.

5. Diğer Mevlid Nüshalarında görülenler:

Ükkâşe hikâyesi konu yakınlığı dolayısıyla çeşitli mevlidlere eklenegelmiştir. Bunlardan gözümüze işenlerin bazıları şunlardır:

- a. Ebülhayr Mevlidi (Nüshaları İst. Millet Ktp. 1365, 1366)
- b. 87 beyit halinde İstanbul Üniversite Ktp. Ty. 2569. (İstinsah tarihi 1119 h.)
- c. 85 beyit halinde İ.Ü. Ktp. Ty. 610 (tarihsiz)
- ç. İ.Ü. Ktp. Ty. 279 (İstinsahı 1195 h.)
- d. İst. İnkılâp Ktp. Muallim Cevdet 106, K. 200 (tarihsiz)
- e. İst. Süleymaniye Ktp. Lâleli 3756.
- f. İst. Millet Ktp. manzum 1350.
- g. İst. Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud 4407 (tarihsiz)

ÜKKÂŞE HİKÂYESİ METNİ:

Bu yazımızın sonunda Ükkâşe Hikâyesi'nin, Hatiboğlu tarafından nazmedilmiş şeklinin metnini vererek konuyu bağlamayı uygun buluyoruz:

Ferah-nâme'den el- Hikâyetü's-sâbi'(at)ü ve't-tis'ün

1 Nitekim üşde hikâyetdür iy yar	//İbn-i 'Abbâs'dan rivâyet âşikâr
2 Hâk Resûlinün-dürür bu vâkı'â	//Sen dahı kıl buña göre vâkı'â
3 Gel aña ne vâkı' olmuşdur işit	//Sen dahı varub aña göre iş it
4 Diñle göre peygâm-bere ne kıldılar	//Gör peyamberler nice yol buldılar
5 Hâzret-i Aḥmed meger ḥastayidi	//İşi hem ol ḥastalıkta vây idi
6 Didigüm ol ḥastahḳdur iy ulum	//Kim iriştı Aḥmed'e andan ölüm
7 Dünyadan naḳl eylemekdeydi özi	//Bu işi Aḥmed bilürdi kendüzi
8 Mescide geldi çıkub hutbe okıdı	//Va'z idüben ḥalka düpdüz okıdı (doḳıdı)
9 Dükeli ḥalk ah idüb ağlaşdılar	//Heb şahâbiler 'âkıldan şaşdılar
10 Ah idüben dökdı peygâm-ber yaşın	//Añlamuşdı çarḥ-ı ğaddârüñ işin
11 Kim cihânda kimseye kılmaz vefâ	//Dâyim işidür kılor cevr ü cefâ
12 Luḳfu gösterür virür ḳahr u belâ	//Zahmatıla kılor âḥir mübtelâ
13 İmdi vaḳt oldu bizi dahı bugün	//Maḥv idüb tehdil ide bu çarḥ -idün
14 Emr iriştı kim kılavuz intikâl	//Dâr-ı dünyâdan iderüz irtihâl
15 Her kimün kim bende ḥaḳḳı var ise	//Ya kimi ḥükümde incitdüm ise
16 Yâḥud ḥüküm eyler iken key görsün	//Her kime meyl eyledümse dursun

- 17 Şimdi benden hakkımı kılsun taleb //Ben mu'tî' oldum baña olsun galeb
 18 Hakkım alsun bunda âzâd eylesün //Hoşnud oldum diyüben yâd eylesün
 19 Ahiretde benden hak istemesün //Vir beri sende hakum var dimesün
 20 Şarb durur yarınğı gün hak istemek //Hak ödemege yarın çokdur emek
 21 İsteyen şimdiden istesün didi //Nice kim cehd itdi kimse durmadı
 22 Nesne söylemedi hiç kimse aña //Hakkı yokdur kimse ne disün aña
 23 Hazret-i Ahmed yine kıldı nidâ //İy müslimânlar duruñ dir ma'ñide
 24 Gönülünüzde ne varisa gizlemeñ //Soñra baña senden utandum dimeñ
 25 Tañrıdan korkuñ durun siz özr yok //Hakkuñuz varisa isten az u çok
 26 Lu'tf idüñ yarın baña zecr eylemeñ //Hak katında sende hakkıum var dimeñ
 27 Şu gün isteñ hakkunuz her ne ki var //İşde güş itmeñ baña iy ulular
 28 Bu hıtabı çün ki kıldı ol pür uşñl //Durı geldi bir kişi eydür yâ rasul
 29 Kim 'Ukkâşaydı anuñ adı iy yâr //Bu hukâyet bellü meşhûr âşikâr
 30 Durmazıdum illâ key dutduñ becid //Te'kid idübene durduñ söyle cid
 31 Ben bu hâldan virmeyiserdüm habar //Gizleyiserdüm bu sırrı mu'teber
 32 Liki sizden çün işâret oldu //Gizleyümedüm yüregüm tıldı
 33 İmdi bir kez kim gâzâdan döndük //İkimüz dahı deveye bindük
 34 Kamçı vâridi elüñüzde sizüñ //Çavrımı diñle ne direm bu sözüñ
 35 Siz giderdüñüz öñümce iy ulu //Arduñuzca ben gelürdüm belgüñ
 36 Güneş ıssısına bağrum yanuban //Gideridüm ben deveye binüben
 37 Kamçı kaldurduñ deveyi vurmağa //Çâra yogımsı kazayı ırmağa
 38 Ben kafañuzda gelürken nâgehân //Kamçı ucı baña irişdi hemân
 39 Bilmezem kaşdılamı vurduñ beni //Key acıtdı kamçı bu canı teni
 40 Bilmezem siz bilmezın dokıñdı //Cânım acıtmağda yavlağ koyıñdı
 41 Katı zahmat çekdi anda bu özüm //Hâlî şimdi size bildürdüm sözüñ
 42 Siz bilürsiz bâkısın ben didüm uş //Tekid itdüñüz kılmazdum huruş
 43 Hazrat-ı Ahmed buyurdı yâ Bilâl //Kamçı var Fâtıma evinde sen al var
 44 Tiz getir kamçıyı ol kim görsün //Bu kişi baña kışâsın ursun
 45 Ahırata kalmasun alsun hakın //Ger kılursañ bundadur itmek hakın
 46 Tiz durugeldi Bilâl oldu revân //Ağlaya ağlaya gözden dökdı kan
 47 Fâtıma kapusuna geldi iy yâr //Kamçıyı diler u kılar âh u zâr
 48 Fâtıma eydür nidersin yâ Bilâl //Kamçıyı baña habar vir noldı hâl
 49 Ol Bilâl eydür ki Yâ Fâtıma bugün //Atañuñ göçmesi yakın oldu çün
 50 Vaqtıdur gerek vire halka kışaş //Haklı olan kişiye budur esâs
 51 Hakk'a irenler kışâş virür didi //Zârı kıldı sanki kendüzin yidi
 52 Çün işitdi Fâtıma kıldı fığan //Göz yaşı seyler gibi oldu revan
 53 Şöyle düşdi kimsanur kişi anı //Nez' hâlidür kılar teslim câm
 54 İnçkuru inçkuru durı geldi //Kindür atamdan kışâş alan didi
 55 Pes Bilâl eydür 'Ukkâşa dirler //Bir kıcadur kim bu sözi söyler

- 56 Fâtıma eydür aña kim yâ Bilâl //Bile varsunlar Hasan Hüseyini al
57 Ol Ukâşa di atamdan almasun //Bunlara ursun kışâş anı qosun
58 Bu gice sitma dutubdı atamı //Key za'ıfdür hem yaqındur mâtamı
59 Döyimez atam kışâşa yâ Bilâl //Almasun boynına yazukdır vebâl
60 Kamçıyı virdi eline Fâtıma //Didi bunları bile al git, me!
61 Bile vardılar Hasan Hüseyin ile //Kamçıyı getirdiler üçü bile
62 Virdiler ol kamçıyı peygambere //Ya'nî kim ol kamçıdan yiye bere
63 Virdi peygamber Ukâşa eline //Didi er oldur ki dura qavlna
64 Al kışâsuñ hiç şefkat eyleme //Âhıratda sende haqqum var dime
65 Eyle diyicek bu halk ağlaşdılar //Ol Ukâşa yanına dolaşdılar
66 Didiler gel Tañrı yolından iy yâr //Kılma üş bu işi koğıl zinhâr
67 Hem Resûlullâh döyemez hastadur //Söyleme bu sözi ko dem beste dur
68 Hiç birinüñ sözin işitmedi ol //Rağm idüb kılmağı birini qabûl
69 Duru geldiler Hüseyin ile Hasan //Yâ Ukâşa didi "min vechin hasen"
70 Şayrudur incitmegil dedemüzi //Key za'ıfdür gel dinle bu sözi
71 Bu gice sitma dutubdurur anı //Gör nice benzi tağayyurdur canı
72 Arqamuza vur gerek yüzümüze //Uş kışâsuñ bizden al uy bu söze
73 Râzi olmadı Ukâşa iy amu //Zâru zâr ağlaşdılar ol halk qamu
74 Ortadan bu kez duru geldi Ali //Yâ Ukâşa dir beru gel iy veli
75 Şayrudur peygamberi incitmegil //Giceden beru qatı oldu şekil
76 Uş baña qıl ne kılarşañ iy ulu //Olmazam resûl yolna kaygulu
77 Arqama vur qarnuma vur yüzüme //Gel kerem eyle vü uyğıl sözüme
78 Râzi olmadı Ukâşa iy kibâr //Sende haqqum yokdur incitme iy yâr
79 Cün Ukâşa râzi olmaz gördiler //Durdılar Osman Ebû Bekr ü Ömer
80 Didiler gel uş bize vurğıl bere //Ol kışâsuñ 'afv qıl peygambere
81 Virelüm biş biñ koyun al yüz deve //Getürelüm şimdi uş ive ive
82 Dek bağışla haqquñı sen iy ulu //Kılma bizi hem bu halkı kaygulu
83 Hastahınuñ melulluğı yiter //Sen de yük urma bize andan biter
84 Haq yolnda gel sözüñüz qıl qabûl //Bizi şad eyle sen ol sahib qabûl
85 Külli halk bir kezden uru durdılar //Elin ayağın öpüb yalvardılar
86 Yâ Ukâşa didiler kes sözüñi //Sana gerekmezmi hiç kendüzüñi
87 Terkin ur qo kaç kışâş istemegil //İsteriseñ başa iltem dimegil
88 Ger bugün bir kamçı urursañ iy yâr //Yiyesin oddan çomaqlar şad hezâr
89 Ne yüz ile Haq qatına varasın //Rağmet olmaya niçe yalvarasın
90 Qılmaya kimse şef'at özüñe //Yine taqşır idesin kendüzüñe
91 Üşbu resme çok naşihat virdiler //Ol qabûl itmez hemen söyler bular
92 Nice kim cehd itdiler virmez rızâ //Def 'olnmaz dir muqadderse qazâ
93 Bu kezin yalvarmağı terk itdiler //İttifakla göñül berk itdiler
94 Didiler kim yâ Ukâşa sen bere //Ger vurur olurisañ peygambere

- 95 Çak gid imdi aramızda durmağıl //Dağı bizümle durub oturmağıl
96 Çün bu sözi didiler anlar aña //Didi peygamber ki söz virmeñ aña
97 Koñ kışâşın alsun incitmeñ anı //Nesne dimeñ aña kırtarsın beni
98 Âhırathk dostı oldur kişinün //Bunda gösterür qolayın işinün
99 Çünki bu dünyâ azâbidur geñez //Geçdügi yigdür bugün bunda az az
100 Âhıratda çün azâbuñ uci yok //Bunda çekmek yigdürür işi sovuq
101 Koñ kışâşın benden alsun ol kişi //Aralansun bunda fesh olsun işi
102 Çün Resûlullâh buyurdı bu sözi //Yine ağlaşdı bu halk göndi özi
103 Baş açub feryâd idüb yalvardılar //Elin öpüb aña çok mâl virdiler
104 Bir giri kopdı vu feryâd u figân //Göz yaşı seylâb olup aqđı revân
105 Âh idüb düşdi kamu ayağına //Üşdiler cümle şolına vü sağına
106 Kanlıdur katuñda gel âzâd kıl //Kavguyı sür göñlümüzi şâd kıl
107 Ol 'Ukkâşa didi virmezmen rızâ //Söz bir olur âhır didüm ben size
108 Böyle diyicek Resûli gör ne dir //Gel kışâşuñ al gey iy 'Ukkâşa dir
109 Kamçıyı eline aldı ol kişi //Duri geldi işid imdi bu işi
110 Yâ Resûlallah didi ol gün ki siz //Çab yalncağdum beni vurduñ 'azız
111 Bir izâr ile hemin 'üryân idüm //Issıdan bağrum bişüb biryanidüm
112 Bum işitdi Resûl-i mu'teber //Elin urdı şeşdi belinden kemer
113 Şoymub bir bir çakardı donların //Çab yalncağ oldı açdı kolların
114 İki yağırını arasında mühr //Âşıkâr oldı kamuya düşdi mihr
115 Toptolu oldı mescid içi nûr ile //Şakıdı gözler kamaşdı şürile
116 Yıldırım şakır gibi şimşek dokır //Sünnî kılub küfri İmâna oqr
117 Misk-i 'anberden bigi koçdı 'arağ //Eş-şalâtu ve's-selâm oldı yarağ
118 Halk beküllü çağırşur yâ müslimîn //Âhırına irdi mi islâm u dîn
119 Bu ne dün bu gün kıyâmet mi 'aceb //Hağ kılurlar Hağ resûlinden taleb
120 Halk bu resme ditreşür zârî kılur //Heb Resûlullâh içün yârî kılur
121 Hiç bulmazlar bu derde kim devâ //Cehd idüben bir du'â olmaz revâ
122 İlerü geldi'Ukkâşa ol zamân //Kamçıyı ditretti yürüdi revân
123 Kâsdile kamçıyı eline aldı //Kaldırub kolun yuqaru şaldı
124 Halk urur şandılar anı küllisi //Küllü feryâd itmege açdı busı
125 Kamçıyı ardına atdı 'Ukkâşa hemân //Ağlayu ağlayu geldi ol zamân
126 Sürdi yüzini Rasûlün mührine //Çâlib olmuşıdı mührün mihrine
127 Yüzini mührün yüzine urdu //Ol mubârek arqasına sürdi
128 Ağ saqalm kodı mührün üstine //Hâlini 'arz itdi Tañrı dostına
129 Ya Resûl senden kışâş alan kişi //Dünyâ âhır maqbûl olmasun işi
130 Hağ Ta'âlâ aña lutf işlemesün //Afv idüben aña bağışlamasun
131 Dâyimâ yiri cehennem olsun //Meskeni kahr u 'azâbdan tolsun
132 Ömri geçsün görmesün hiç yağış gün //Ahıratda hısm ile olsun zebûn
133 Yâ Resûlallâh bu işümden ğarâz //Mührünü görmegidi baña 'ivaz

- 134 Bu degüldi maqşadum alam kışaş //Kağı mezhebde olaydı bu esâs
 135 Lîkin işitmişidüm kim şoylaya //Şol muṭahhar cismüni kim yıylaya
 136 İ'tikâdile sürenler yüzini //Raḥmet olmuş bula ol kendüzini
 137 Tañrı odı her giz amı yaqmaya //Ol cehennemdin yaña hiç baqmaya
 138 Gövdeñ açdurmaqda maqşud bu idi //Koqulamağıdı ârzüm bûyidi
 139 Hâzret-i Ahmed didi utanma gil //Yarına qoma bu gün haqquñı al
 140 Ol 'Ukâşa didi 'afv itdüm bugün //Nesne hiç istemeyem yarınğı gün
 141 Şimdi 'afv itdügimiçün görmiyem //İnşaallah kim Tamuya girmiyem
 148 Haq Rasûli dir bağışlağıl yârın //Dağı da'vî itme sen baña yarın
 149 Döndü 'Ukâşa bu gün eydür iy yar //Yâ Rasûlallah bilgil âşikâr
 150 Toğrısın işid kim uş şimdi direm //Maqşudum ol idi kim mührüñ görmek
 151 Ne beni vurduñ vü ne gördüm seni //Ol gazâda ne hûd incüdüñ beni
 152 Nesne yokdur bu arada bî gümân //Üşbuyıdı bunda maqşudum hemân
 153 Cismüñe bu aq şaçalım süredüm //Mührüñi gözlerimle göredüm
 154 Şol ümid ile ki oddan kırtılam //Haq baña fazleyleye raḥmet bulam
 155 Bu kadar zikr itdi başladı kelâm //Ağlayu ağlayu medh itdi tamâm